

Max Toikka

IPR-RISKIENHALLINTA JA ERITYISPIIRTEET CASE: VALMET

TIIVISTELMÄ

Max Toikka: IPR-riskienhallinta ja erityispiirteet case: Valmet
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kauppatieteet
Tammikuu 2022

Tämän kandidaatintutkielman aiheena on ”IPR-riskienhallinta ja niiden erityispiirteet case: Valmet”. Aineettomat oikeudet voidaan nykypäivänä nähdä kasvavana kilpailutekijänä, mihin on vaikuttanut vahvasti niiden skaalautuvuus digitalisoitumisen ansiosta. Tämän myötä IPR-oikeuksista on tullut haavoittuvaisempia, mikä on nostanut toimivan IPR-strategian asemaa sekä merkitystä yrityksissä. Suomen hallitusohjelmaan on otettu mukaan aineettomien oikeuksien strategia, joka korostaa IPR-oikeuksien merkitystä entisestään. IPR-riskejä ja riskienhallintaa tutkitaan tässä tutkielmassa Valmetin kautta.

Tutkimuksessa oli kaksi päätutkimusongelmaa: ”Miten Valmet hallitsee IPR-riskejä?” sekä ”Mitä erityispiirteitä IPR-riskienhallintaan liittyy?”. Tutkimus toteutetaan laadullisena tapaustutkimuksena, jonka case yritys on Valmet. Tutkielman taustateoria koostuu immateriaalioikeuksien sekä IPR-riskin, IPR-riskienhallinnan ja IPR-vakuutuksen teorioista. Tutkielman empiria on kerätty haastattelemalla kahta Valmetin asiantuntijaa riskienhallinnan sekä IPR:n parista. Haastattelut suoritettiin teemahaastatteluina.

Tutkimuksesta käy ilmi, että keskeinen Valmetin IPR-riskienhallinnan tavoite on liiketoiminnan jatkuminen. Tätä pyritään edesauttamaan etsimällä organisaatiosta tekijöitä, jotka voisivat häiritä yrityksen toimintaa. Keskeisimpiä riskienhallintakeinoja ovat riskien tunnistaminen sekä riskeihin varautuminen ja niiden ennaltaehkäisy. Yritys voi esimerkiksi valmistaa tuotteet itse alihankkijoiden sijasta. Valmetin keskeisimmät IPR-riskit liittyvät yhtiön oikeuksien loukkaamiseen sekä mahdollisiin taloudellisiin menetyksiin. IPR-riskien nähdään kehittyvän tulevaisuudessa etenkin teknologian kehityksen tuomien haasteiden myötä.

Johtopäätöksenä todetaan, että Valmetin IPR-riskienhallintamenetelmät sekä teoriasta ilmenneet riskienhallintakeinot ovat keskenään hyvin samankaltaisia. Valmet hyödyntää riskienhallinnassa ennalta määrättyä suunnitelmaa, IPR-vastuuhenkilöitä sekä dokumentoituja prosesseja, joiden avulla pyritään ennaltaehkäisemään riskin syntymistä. Kilpailijaseurantaa suoritetaan, jotta vältytään niin omilta kuin vastapuolen loukkauksilta. Riskin realisoituessa keskeisimpinä puolustuskeinoina toimivat juridiset keinot. IPR-riskienhallinnan erityispiirteinä nähdään kansainvälisyys ja sen mukanaan tuomat haasteet sekä vastuuriskit. Jatkotutkimusmahdollisuuksia tutkielman pohjalta löytyy esimerkiksi tutkimalla IPR-riskejä alustatalouden näkökulmasta.

Avainsanat: Riski, IPR, immateriaalioikeus, teollisoikeus, tekijänoikeus, patentti, lisensointi, IPR-riskienhallinta, IPR-strategia

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkimuksen aihepiiri ja sen merkitys	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja rajaukset.....	2
1.3 Keskeiset käsitteet.....	3
1.4 Aikaisemmat tutkimukset ja rakenne.....	4
1.5 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto.....	5
1.6 Tutkielman teoreettinen viitekehys.....	6
2. IMMATERIAALIOIKEUDET.....	8
2.1 Teollisoikeus.....	9
2.1.1 Patenti.....	10
2.1.2 Tavaramerkki.....	11
2.2 Tekijänoikeus.....	12
3. IPR-RISKIT JA NIIDEN HALLINTA.....	14
3.1 IPR-riskit	15
3.2 IPR-riskienhallinta	17
3.3 IPR-vakuutukset.....	20
4. VALMETIN IPR-RISKIT JA NIIDEN HALLINTA	22
4.1 Valmet.....	23
4.2 IPR-riskit ja riskienhallinta.....	24
4.3 Erityispiirteet.....	28
5. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	31
5.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen.....	31
5.2 Tutkimuksen arviointi	32
5.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet	32
LÄHDELUETTELO.....	34
LIITTEET.....	37
Haastattelukysymykset	37

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen aihepiiri ja sen merkitys

Vuonna 2015 Standard & Poorsin 500 -indeksin mukaan 87 % listalla olevien yritysten arvosta muodostui aineettomista oikeuksista (McDonald, 2017, 36). Aineettomat oikeudet yrityksissä nähdään kasvavana kilpailutekijänä ja Euroopan patenttiviraston (EPO) sekä Euroopan yhteisön sisämarkkinoiden harmonisointiviraston (OHIM) tekemän tutkimuksen mukaan toimialat, jotka hyödyntävät IPR-oikeuksia luovat suuren määrän työpaikkoja sekä ovat kannattavuudeltaan erinomaisia. (Innanen & Jäske, 2014, 16; Luoma & Huuskonen, 2018, 29.)

Syyt IPR-oikeuksien kasvuun yrityksen tärkeimpänä varallisuuden muotona linkittyvät vahvasti digitalisoitumiseen. Digitalisoituminen onkin mahdollistanut niiden laajamittaisen hyödyntämisen. IPR-oikeudet ovat hyvin skaalautuvia, esimerkiksi kopioita voidaan tuottaa suuriakin määriä edullisin kustannuksin tai erilaisia tekstejä voidaan monistaa helposti sähköisessä muodossa. IPR-oikeuksia voidaan hyödyntää monella eri tapaa, kuten myymällä tai lisensoimalla ne, jolloin niistä saadaan jatkuvaa tuloa. Tyypillistä niille onkin niistä saatava tulo ilman oikeuksien merkittävää kulumista. Tämä on yksi syy IPR-oikeuksien kovalle kasvulle. (Innanen & Jäske, 2014, 23.)

Digitalisoitumisen myötä riskien luonne on muuttunut, mikä on tehnyt yrityksen IPR-oikeuksista haavoittuvaisempia. Kopioiminen sekä kopioiden levittäminen on helpompaa. Tämän myötä oikeuksien suojaaminen sekä toimiva IPR-strategia on kasvattanut asemaansa yrityksissä. Ilman toimivaa suojausta yritys voi menettää oman toimintavapautensa eikä voi tarvittaessa hyödyntää oikeuksiaan haluamallaan tavalla. (Innanen & Jäske, 2014, 23, 27.)

IPR-oikeuksien merkitystä korostaa se, että Suomen hallitusohjelma sisältää aineettomien oikeuksien strategian. Tämän strategian avulla on tarkoitus kehittää hallintoa ja osaamista sekä tehdä toimenpiteitä nykytilan kehittämiseksi. Tarkoituksena on tukea

kilpailukykyä digitalisoituvassa sekä globalisoituvassa toimintaympäristössä etenkin pk-sektorilla. Merkitystä korostaa myös se, että Euroopan unioni valmistelee toimintasuunnitelmaa IPR-oikeuksiin liittyen. (kauppakamari.fi, 2022).

1.2 Tutkimuskysymykset ja rajaukset

Tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa, miten Valmet-konserni (Valmet) hallitsee riskejä. Lisäksi tavoitteena on tutkia, minkälaisia erityispiirteitä IPR-riskienhallinta mahdollisesti sisältää Valmetin liiketoimintaympäristössä. Tutkimus kytketään immateriaalioikeuksien sekä IPR-riskienhallinnan teoriaan. Teoria käsittelee myös riskienhallinnan ja IPR-vakuutusten teoriaa. Tutkimuksen tutkimusympäristönä toimii Valmet. Tutkimuksen tavoitteisiin on tarkoitus päästä seuraavien tutkimuskysymysten avulla.

1. *Miten Valmet hallitsee IPR-riskejä?*
2. *Millaisia erityispiirteitä IPR-riskienhallintaan liittyy?*

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tavoitteena on tutkia millä keinoin Valmet hallitsee IPR-riskejä. Tavoitteena on löytää keinoja sekä toimintatapoja, miten Valmet hallitsee IPR-riskejä omassa toimintaympäristössään. Toisen tutkimuskysymyksen tavoitteena on tutkia IPR-riskienhallintaan liittyviä erityispiirteitä Valmetin toimintaympäristössä. Erityispiirteellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa ominaisuutta tai erikoisuutta, joka on ominainen IPR-riskienhallinnalle. Pyrkimyksenä on tutkia, onko IPR-riskienhallinnassa sellaisia erityispiirteitä, joita esiintyy IPR-riskienhallinnassa ja minkälaisia ne voivat olla. Näiden tutkimuskysymysten avulla on tarkoitus saada kattava kuvaus Valmetin IPR-riskienhallinnasta. Tutkimuskysymyksiin pyritään hakemaan vastaukset asiantuntijahaastatteluin.

Tutkimus on rajattu koskemaan Valmetia ja niitä riskejä, joita Valmet toiminnassaan kohtaa. Siten tutkimuksen tulokset eivät ole suoraan sovellettavissa muihin, kuin tutkimuksen kohteena olevaan yritykseen. Tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu lähes kokonaan riskienhallinnan teoria. Riskienhallintaa on käsitelty kolmannen pääluvun alussa yleisluontoisesti kokonaiskuvan muodostamiseksi, mutta pääasiassa on keskitytty IPR-riskienhallintaan. Kaikkia immateriaalioikeuksiin luettavia oikeuksia ei ole

tarkasteltu tässä tutkielmassa, sillä tutkimus on pyritty rajaamaan Valmetin kannalta tärkeimpiin oikeuksiin.

1.3 Keskeiset käsitteet

Riski sanana juontaa juurensa Italian kieliseen sanaan *risicare*, joka tarkoittaa suomennettuna ”uskaltaa”. Riski on siis seurausta ihmisen vapaudesta sekä uskalluksesta tehdä valintoja, jotka voivat sisältää positiivisia ja negatiivisia lopputuloksia (Bernstein, 2001). Riskillä yleiskielessä tarkoitetaan epäsuotuisten tapahtumien mahdollisuutta valinnan yhteydessä. Tällä viitataan yleisesti jonkin arvon menetykseen, joka on tulo epäsuotuisan tapahtuman seurauksesta. Nämä arvonmenetykset voivat liittyä esimerkiksi taloudelliseen arvoon tai terveydelliseen arvoon. (Kuusela, & Ollikainen, 2015, 16–17.)

Patenttien tavoitteina pidetään teollisen kehityksen edistämistä sekä innovaatiotoiminnan turvaamista. Patentti on luonteeltaan kielto-oikeus, joka antaa haltijalleen yksinoikeuden kieltää muita käyttämästä suojattua keksintöä tai sen avulla valmistettua tuotetta ammattimaisesti hyödykseen. Ammattimaiseksi käytöksi luetaan kaikki toiminta, joka liittyy keksinnön hyödyntämiseen ansaintatarkoituksessa tai elinkeinon harjoittamisessa. (Oesch, 2014, 111–112.) Patentoitavuudelle on asetettu rajoitteita. Keksinnön tulee olla uusi ja sen tulee erottautua oleellisesti aiemmista keksinnöistä. Keksinnön on oltava käytettävissä teollisesti hyödyksi, eli vaikutuksen täytyy olla toistettavissa. Lisäksi sillä on oltava tekninen luonne ja tekninen teho. (Haarmann & Mansala, 2012, 66–67.)

Lisensointi on yksi yritysten tyypillisimmistä tavoista hyödyntää IP-oikeuksia. Sen tarkoituksena on myöntää rajoitettu käyttöoikeus yrityksen omistamaan oikeuteen tai tietoon. Lisensointi tapahtuu yleensä korvausta vastaan. Lisensoinnin hyötyinä voidaan nähdä oikeuden tehokas hyödyntäminen, kun IP-oikeutta voidaan viipaloida pienempiin osiin. Tähän viipaloituun oikeuteen yritys voi jakaa käyttöoikeuksia korvausta vastaan, jolloin oikeuden hyödyntäminen tehostuu. Tapa on tehokas myös lisenssinsaajalle, koska tyypillisesti on kustannustehokkaampaa ostaa lisenssi kuin koko käytettävä teknologia. (Innanen & Jäske, 2014, 193–194.)

Tekijänoikeuden tehtävänä on suojata kirjallisia ja taiteellisia teoksia. Asiatekstit sekä kaunokirjalliset tekstit luetaan kirjallisiksi teoksiksi. Taiteellisiksi teoksiksi luetaan

sävellykset, elokuvat ja näytelmät, kuvataide sekä käyttötaide ja arkkitehtuuri. Tekijänoikeussuojan piiriin voivat kuulua myös tuotteet, jotka ovat ilmaisumuodoltaan omaperäisiä sekä itsenäisiä. Tekijänoikeuden tehtävänä on suojata tekijän taloudellisia sekä moraalisia oikeuksia. (Harenko, Niiranen & Tarkela, 2016, 1–2.)

IPR-riski on riski, joka kohdistuu yrityksen aineettomiin oikeuksiin eli immateriaalioikeuksiin. Riski on seurausta omasta toiminnasta, jolloin loukataan muiden oikeuksia tai toisen toiminnasta, jolloin toinen loukkaa omia oikeuksia. IPR-riski voidaan myös jakaa ulkoiseen ja sisäiseen riskiin. Patenttiloukkaus on tyypillinen esimerkki IPR-riskistä. (Walker, 2012, 655.)

1.4 Aikaisemmat tutkimukset ja rakenne

Suoraan verrannollista tutkimusta IPR-riskienhallinnasta ei ole aikaisemmin tehty. IPR:n parista on tehty tutkimuksia liittyen sen strategiaan näkökulmiin, hyödynnettävyyteen, IPR-vakuutuksiin sekä immateriaalioikeuksiin kuuluviin oikeuksiin kuten patenttioikeuteen. Sen sijaan aineettoman pääoman riskienhallinnasta on tehty tutkimuksia. Kupi Eija, Ilomäki Sanna-Kaisa, Sillanpää Virpi, Talja Heli & Lönnqvist Antti (2008) tekivät tutkimuksen *Aineettoman pääoman riskienhallinta: riskit ja riskienhallinnan käytännöt yrityksissä*. Tutkimukseen on otettu mukaan kaikki aineettomiin pääomiin kuuluvat osa-alueet kuten, inhimillinen pääoma ja suhdepääoma. Samankaltainen tutkimus on tehty Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulussa Nina Tuuri (2012) *Aineettomien pääomien riskienhallinta Pk-yrityksissä*. Molemmat tutkimukset eroavat tästä tutkimuksesta siten, että kyseisiin tutkimuksiin on otettu mukaan kaikki aineettoman pääoman muodot tämän tutkimuksen keskittyessä IPR-oikeuksiin.

Tutkielmaan sisältyy viisi päälukua, joiden tarkoitus on johdattaa lukija aiheen läpi. Tutkielman ensimmäinen pääluku on johdanto, jonka tarkoituksena on johdattaa lukija aiheen pariin ja perustella aiheenvalinnan merkitystä. Toisessa pääluvussa käydään läpi tärkeimpiä immateriaalioikeuksia tutkielman kannalta. Kolmannessa pääluvussa tarkasteluun otetaan IPR-riskienhallinta ja siinä käsitellään IPR-riskienhallintaa sekä sen käytännön toimintaa. Luvussa käsitellään myös IPR-vakuutuksia. Neljännessä pääluvussa käsitellään IPR-riskejä ja niiden hallintaa yrityksen näkökulmasta. Tämä tarkastelu tehdään haastatteluista saadun aineiston perusteella. Viides pääluku sisältää yhteenvedon ja johtopäätökset, joiden tarkoituksena on esitellä tutkimustulokset sekä

vastata tutkimuskysymyksiin. Viidennen luvun lopuksi esitellään jatkotutkimusmahdollisuudet tutkimuksen pohjalta.

1.5 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto

Tämä tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, koska tutkimuksessa on tarkoitus ymmärtää tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullista tutkimusta voidaan kutsua myös ilmiötä ymmärtäväksi ja selittäväksi tutkimukseksi (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 27). Tutkimuksen rajoituessa yhteen yritykseen on laadullinen tutkimus relevantti tapa tehdä kyseessä oleva tutkimus. Kvantitatiivinen tutkimus tämän tyyppisessä tapaustutkimuksessa, jossa tarkoituksena on ymmärtää tutkimusilmiöstä mitä-, miten- ja miksi kysymyksiä, olisi voinut tuottaa suppeampia tuloksia.

Tapaustutkimus valikoitui tutkimusmenetelmäksi, koska tutkittavasta ilmiöstä on tehty suppeasti empiiristä tutkimusta sekä se herättää paljon mitä-, miten- ja miksi kysymyksiä. Näissä tapauksissa tutkimuksen lähestymistavaksi on luontevaa valita tapaustutkimus. Tapaustutkimuksen tavoitteena on määritellä, analysoida sekä ratkaista yksi tai useampi tapaus, jota tapaustutkimuksessa tarkastellaan. Tämä tutkimus suoritettiin selittävänä tapaustutkimuksena. Sen tavoitteena on kehittää tai tuottaa teorioita, joiden avulla voidaan selittää tehtyjä havaintoja. Selittävä tapaustutkimus on luonteva tapa toteuttaa tämä tutkimus, koska sen avulla voidaan selittää haastaviakin tutkimuskohteita lukijalle ymmärrettävällä tavalla. (Eriksson & Koistinen, 2014 4–5, 13.)

Tutkimusdata tutkimukseen on kerätty lukemalla teoriaa IPR-oikeuksista sekä IPR-riskienhallinnasta ja strategiasta. Tutkimusdataa on hankittu myös tieteellisistä julkaisuista kuten tutkimuksista ja artikkeleista. Tutkimusdataa kerätessä hyödynnettiin alan ammattikirjallisuutta sekä yleistä kirjallisuutta teorian vahvistamiseksi.

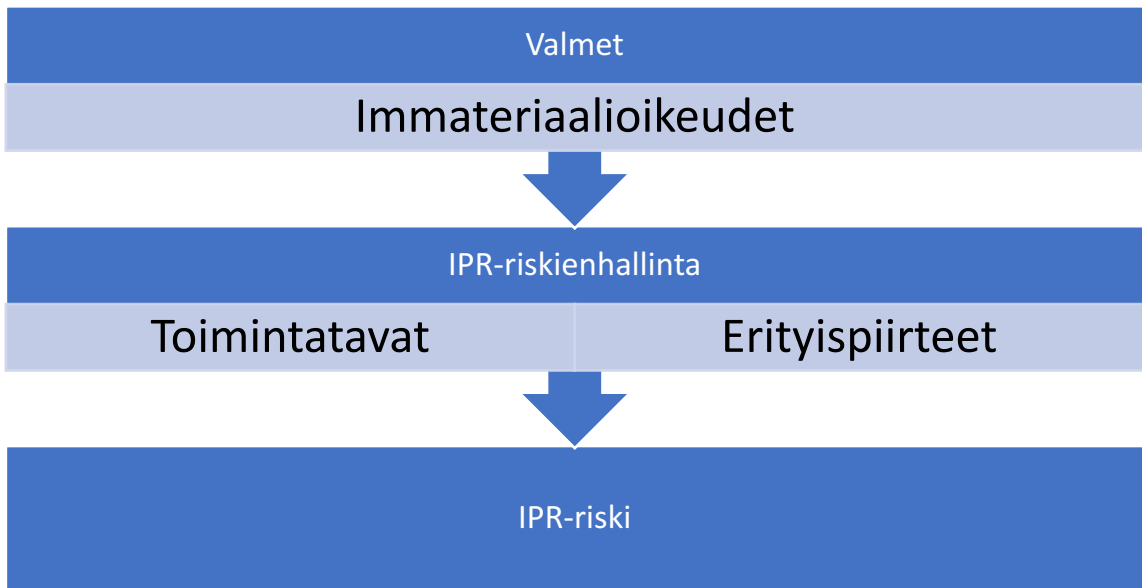
Aineistonkeruumenetelmänä empirian kasaamisessa käytettiin kahta puolistrukturoitua teemahaastattelua. Puolistrukturoidun haastattelun ideana on, että haastateltavilta kysytään samat kysymykset samassa järjestyksessä, mutta haastateltavat saavat vastata omin sanoin. Teemahaastattelu taas pohjautuu siihen, että haastattelun teemat on määrätty etukäteen ja tutkijan tehtävänä on varmistaa, että jokainen teema käydään haastateltavan

kanssa läpi. Puolistrukturoitu teemahaastattelu etenee ennalta määrättyjen teemojen ja kysymysten mukaan, mutta jättää tilaa avoimelle keskustelulle sekä tarkentaville kysymyksille. (Eskola, & Suoranta, 1998, 87.)

Puolistrukturoitu teemahaastattelu valikoitui menetelmäksi kerätä tutkimusdata, koska sen voitiin nähdä tarjoavan parhaat mahdollisuudet päästä syvälle tutkittavaan ilmiöön. Puolistrukturoitu teemahaastattelu antoi mahdollisuuden ymmärtää asioiden tulkintoja ja merkitystä vuorovaikutuksen kautta. Teemahaastattelun kautta oli helpompi ymmärtää ja analysoida haastattelun tuloksia sekä näkökulmia kysymysten ollessa samat molemmille haastateltaville. Tarkentavat kysymykset jättivät tilaa keskustelulle merkityksellisistä asioista tutkimuksen näkökulmasta.

1.6 Tutkielman teoreettinen viitekehys

Tutkielman teoreettisen viitekehysten tarkoituksena on yhdistää teoria sekä empiria. Sen perustana on tutkittava case yritys Valmet, joka on asetettu kuviossa ensimmäiseksi. Tutkielman ensimmäinen taustateoria eli immateriaalioikeudet on sijoitettu kuviossa Valmetin alapuolelle. Tällä kuvataan sitä, että tässä tutkielmassa tutkitaan immateriaalioikeuksia Valmetin näkökulmasta. Tutkielman toinen taustateoria IPR-riskienhallinta tulee kuviossa seuraavana. Sen yhteys immateriaalioikeuksiin on yhdistetty nuolen avulla. IPR-riskienhallintaan on liitetty siihen kuuluvat toimintatavat ja erityispiirteet, joista koostuu tutkielman empiirinen puoli. Viimeisenä kuvioon on sijoitettu IPR-riski. Se on riski, jonka hallitsemista tässä tutkielmassa tutkitaan Valmetin toimintaympäristössä.

2. IMMATERIAALIOIKEUDET

Lyhenne IPR tulee sanoista ”Intellectual Property Rights” (Aalto-Setälä, Sundman, Tuominen, & Uhlbäck, 2016, XXII). Tässä tutkielmassa käytetään molempia lyhenteitä ”IPR” ja ”immateriaalioikeus” ja niillä tarkoitetaan samoja asioita tässä tutkimuksessa.

Yksilöillä ja yhteisöillä on jo pitkään ollut taipumus yrittää suojella ja hallita tietoa sekä osaamistaan ennen kuin immateriaalioikeuksille on ollut minkäänlaista laillista määritelmää. Ensimmäinen tiedetty laki immateriaalioikeuksista syntyi Venetsiassa 1400-luvulla. Lain sai alulleen teknologian kehittyminen sekä ajatus ihmisestä asian luoja. Myös arvostuksen kasvulla osaamista ja tietoa kohtaan oli vaikutusta. Ne loivat ajatuksen osaamisen ja tiedon omistamiselle. (May, & Sell, 2005, 4.)

Immateriaalioikeudet ovat yksinoikeuksia, joiden tarkoituksena on turvata keksinnön tehneelle yksinoikeus tuotteen tai keksinnön taloudelliseen hyödyntämiseen. Luonteeltaan immateriaalioikeudet ovat kielto-oikeuksia. Laillisesti työn tulosta saa hyödyntää, mutta kielto-oikeuden haltijalla on yksinoikeus kieltää tuotteen tai keksinnön hyödyntäminen muilta. Immateriaalioikeus mahdollistaa haltijalleen taloudellisen kontrollin työn tulokseen. (Haarmann, & Mansala, 2012, 15.)

Immateriaalioikeuksilla suojataan henkistä pääomaa. Henkinen pääoma on kaikkea sitä, mitä ei voida käsin kosketella, kuten esimerkiksi patentit tai tekijänoikeudet. (Haarmann, & Mansala, 2012, 15.) Henkistä pääomaa voivat olla myös esimerkiksi henkilön suhdepääoma tai niin sanottu hiljainen tieto, jolla tarkoitetaan henkilön sellaista osaamista, mitä muilla ei ole (Päällysaho & Kuusisto. 2006, 3). Immateriaalioikeuksien voidaan suojata niitä henkisen pääoman muotoja, jotka ovat taloudellisesti hyödynnettävissä.

Tekijänoikeudet ja teollisoikeudet ovat pääalueet, joihin immateriaalioikeudet yleisesti jaetaan. Teollisoikeudet viittaavat oikeuksiin, joiden tarkoituksena on suojella ideaa. Keksinnöt ja mallit ovat tyypillisiä teollisoikeuksia. Tekijänoikeuksien tarkoituksena taas on suojella ideasta tehtyä teosta. (May, & Sell, 2005, 7.) Niitä pidetäänkin yleisesti

taiteilijoiden oikeuksina, mutta nykypäivänä tietokoneohjelmiston tekijä voi saada teokseensa tekijänoikeussuojan (Tekijänoikeusneuvosto, 1999:4).

Teollisoikeuksille tyypillistä on niiden vaatima rekisteröinti sekä teknillinen luonne. Tekijänoikeuksissa suoja syntyy teokseen heti kun se on luotu, ja täyttää vaatimukset itsenäisyydestä sekä omaperäisyydestä. (Haarmann, & Mansala, 2012, 16.)

Immateriaalioikeudet ovat tyypiltään kansallisia oikeuksia, eli oikeudet ovat voimassa siinä maassa, jossa oikeus on myönnetty. Näitä oikeuksia on pyritty ylikansallistamaan eri sopimusten avulla, jotta oikeuksiin sijoittaneiden asemaa turvattaisiin. Sopimusten ideana on taata vähimmäistason suoja sekä antaa suojaa kaikissa sopimukseen liittyneiden valtioiden alueella yhtenäisenä. (Haarmann, 2014, 8–9.)

2.1 Teollisoikeus

Teollisoikeuksien tavoitteena on edistää teollista kehitystä sekä turvata ja tukea innovointia (Oesch, 2014, 1). Ne ovat tärkeä osa yrityksen kilpailukykyä ja turvaavat tuotekehitystoiminnan jatkumisen (Haarmann & Mansala, 2012, 18). Suojauksella on myös kääntöpuolensa. Hyvä suojaus voi rajoittaa innovointia sekä uuden teknologian kehittymistä. Suojauksen ja kehityksen turvaamisen välille tulisi löytää sopiva tasapaino, jotta välttämätön tieto yhteiskunnan edistämiseksi ei kasautuisi vain muutamille toimijoille. Yhteiskunnallisten uhkien, kuten ilmastonmuutoksen torjunnan kannalta tulisi tiedon ja uuden teknologian olla tehokkaasti saatavilla. (Tomlinson, Zorlu & Langley, 2008, 83.)

Teollisoikeudet jaetaan osa-alueisiin, jotka ovat: patenttioikeus, hyödyllisyysmallioikeus, mallioikeus, integroitujen piirien piirimallien suoja, kasvinjalostajanoikeus, tavaramerkkioikeus, maantieteellisten merkintöjen suoja, toiminimioikeus sekä suoja sopimatonta menettelyä vastaan. (Haarmann, 2014, 5.) Immateriaalioikeuksien keskinäisestä rajanvedosta on tullut entistä tärkeämpää suojamuotojen lisääntymisen sekä teknologisen kehityksen vaikutuksesta. Uudenlaisia tuotteita ei ole enää aina mahdollista suojata yhdellä suojalla vaan se voi tarvita useamman oikeuden suojan ollakseen täysin suojattu. Monelle tuotteelle on myös mahdollista hakea vaihtoehtoisia teollisoikeudellisia suojamuotoja, jotka suojaavat tuotteen eri elementtejä. Haravan piikit voivat olla

patentoitavissa, kun taas haravan varsi kuuluu mallioikeuden piiriin sen ulkonäön vuoksi. Tietokoneohjelmistot voivat monimutkaistaa rajanvetoa entisestään, sillä ne kuuluvat tekijänoikeuden piiriin, mutta voivat myös kuulua patenttioikeuden piiriin täyttäessään tietyt tekniset edellytykset. (Oesch, 2014, 4.)

Teollisoikeuksille tyypillistä on se, että niiden valvonta on oikeudenhaltijan vastuulla. Oikeudenhaltijan täytyy itse valvoa oikeuksiaan ja jos siihen ei ole resursseja, ovat oikeudet hyödyttömiä. Yritysten tulee huomioida teollisoikeudet, valvoi se oikeuksiaan tai ei, sillä kielto-oikeuden luonne voi aiheuttaa yritykselle vaikeuksia tahattomastakin muiden oikeuksien loukkaamisesta. Teollisoikeuksien seuraamista helpottaa se, että ne ovat viranomaisen julkisesti rekisteröimiä. (Haarmann & Mansala, 2012, 17.)

2.1.1 Patenti

Patentin ensisijaisena tarkoituksena on tarjota keksinnön keksijälle määräaikainen yksinoikeus tuotteen ammattimaiseen käyttöön sekä sen kaupalliseen hyödyntämiseen. Patenttilaki antaa patentinhaltijalle eli keksijälle tai kolmannelle osapuolelle, joka patenti oikeudet omaa, yksinoikeuden kieltää käyttämästä patentoitua tuotetta tai menetelmää. Patentin saamiseksi on asetettu laissa ehtoja. Patentoitava tuote tulee paljastaa viranomaisille niin yksityiskohtaisesti, että sen pohjalta voidaan kehittää uutta sekä sitä voidaan käyttää hyväksi suoja-ajan päätyttyä. Patenttilaki 1967/550 § 1.1 määrittää, että patentin voi saada mihin vain tekniikan alaan liittyvään keksintöön, jota voidaan käyttää teollisesti hyödykseen. Laki ei suoraan määrittele mikä on patentoitava keksintö, mutta tuomioistuimet, viranomaisten päätökset sekä lainvalmistelutyöt ovat asettaneet lisämääreitä patentoitavuuden edellytyksille. Patentoitavan tuotteen tulee olla keksintö, ja sillä tulee olla tekninen luonne sekä teho ja sen tulee olla toisinnettavissa. Tuotteen tulee olla uusi ja keksinnöllinen sekä teollisesti hyödynnettävissä. Sitä ei myöskään saa olla suljettu pois patentoitavuuden piiristä. (Haarmann & Mansala, 2012, 66; Oesch, 2014, 59.) Patenttilaki 1967/550 § 1 määrää, että patenttia ei esimerkiksi myönnetä tieteelliselle teorialle, matemaattiselle menetelmälle, taiteelliselle luomukselle tai tietojen esittämiselle.

Patenttia voidaan hakea Suomen alueelle Suomessa patenti- ja rekisterihallitukselta, eurooppapatenttina Euroopan patenttisopimuksen sekä siihen kuuluvien

sovellutussääntöjen mukaan tai kansainvälistä patenttihakujärjestelmää käyttäen (Oesch, 2014, 129; Patentti- ja rekisterihallitus 2018, 8). Patentti- ja rekisterihallitus sekä Euroopan patenttiovirasto myöntävät Suomea koskevat patentit. Euroopan patenttioviraston myöntämät patentit ovat kuitenkin saatettava erikseen voimaan Suomessa. Suomessa myönnetyt patentit ovat kansallisia, mutta patentin suoja voidaan laajentaa suuremmalle alueelle hyväksikäyttäen etuoikeusjärjestelmää. Etuoikeusjärjestelmä antaa hakijalle etuoikeuden päättää vuoden aikana laajentaako hän patentin vaikutusalueen. (Oesch, 2014, 129–130.) Suomessa patentti on yleisesti voimassa 20 vuotta vuosimaksut maksamalla, mutta tietyin erityisehdoin lääkeaineisiin sekä kasvinsuojeluaineisiin voi saada lisäaikaa 5,5 vuotta (Patentti- ja rekisterihallitus 2018, 4).

2.1.2 Tavaramerkki

Tavaramerkkilaki 2019/544 § 2 määrittelee tavaramerkin olevan merkki, johon on saatu yksinoikeus ja jota käytetään tavaroiden ja palveluiden tunnuksena elinkeinotoiminnassa. Se voi olla esimerkiksi valmistajan tai maahantuojan tunnusmerkki ja sen tarkoituksena on yksilöidä tavarat ja palvelut. Merkki tulee voida esittää graafisesti ja sen avulla tuotteet voidaan erottaa toisistaan elinkeinotoiminnassa. (Haarmann, 2014, 304–305.) Termiä ”brändi” käytetään usein tavaramerkin rinnalla ja ne mielletään samaksi asiaksi. Juridinen ilmaisu on kuitenkin tavaramerkki. Brändi viittaa yleisesti tuotteen kaupallisiin ominaisuuksiin. (Salmi, Häkkänen, Oesch & Tommila, 2008, 45.)

Yksinoikeus tavaramerkkiin saadaan rekisteröimällä tai vakiinnuttamalla, mutta ensisijaisena keinona pidetään tavaramerkin rekisteröimistä. Tavaramerkki rekisteröidään Patentti- ja rekisterihallituksen ylläpitämään tavaramerkkirekisteriin ja se on voimassa kerrallaan 10 vuotta. Yksinoikeus voidaan saada myös rekisteröimällä tavaramerkki EY:n yhteisön tavaramerkkirekisteriin, jolloin se on suojattu koko EY:n alueella. Vakiintuneeksi tavaramerkki katsotaan, kun se on yleisesti tunnettu omassa kohderyhmässään. Vakiinnuttamisella saatu yksinoikeus voi olla riitatilanteessa heikommassa asemassa suhteessa rekisteröintiin. Ongelmaksi syntyy vakiinnuttamisen alkamisajankohta sekä vakiinnuttamisen toteaminen. (Haarmann, 2014, 317–318; Tavaramerkkilaki § 2,3; Salmi ym. 2008, 106–107.)

Tavaramerkille syntyy itseisarvoa eli niin sanottua goodwill-arvoa, kun se on tullut tunnetuksi tai se on ollut markkinoilla pitkään. Goodwill-arvolla tarkoitetaan merkin kuuluisuutta, tunnettuutta sekä hyvää mainetta. Se syntyy yleensä hyvästä markkinoinnista ja sen käytöstä. Goodwill-arvo voi muodostaa hyvinkin suuren osan yrityksen kauppahinnasta. Tavaramerkkilain tarkoituksena on suojata tätä goodwill-arvoa, jonka merkki on saanut ja jonka hyötyjä elinkeinoharjoittaja pääsee hyödyntämään. (Salmi ym. 2008, 59.) Valio, Coca-Cola ja Volvo ovat tunnettuja esimerkkejä yrityksistä, joilla on korkea goodwill-arvo (Pihlajarinne, Pokela & Ruuhonen, 2010, 47).

2.2 Tekijänoikeus

Tekijänoikeuslaki 1961/404 § 1 määrittää tekijänoikeuden niin, että sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen on tekijänoikeus teokseen. Tekijänoikeussuojaa ei kuitenkaan myönnetä lakeihin ja asetuksiin eikä muihin viranomaisen tekemiin sekä julkaisemiin päätöksiin, lausumiin tai asiakirjoihin.

Tekijänoikeus tuo tekijälleen taloudelliset sekä moraaliset oikeudet teokseen. Taloudellinen oikeus tuottaa tekijälleen yksinoikeuden määrätä teoksen valmistamisesta sekä sen yleisölle saattamisesta. Moraalisten oikeuksien tarkoituksena on kunnioittaa tekijää. Yleisön saataville tuotavassa teoksessa tekijän nimi tulee ilmoittaa hyvän tavan mukaisesti. Tekijän tai teoksen taiteellista arvoa tulee kunnioittaa eikä sitä saa loukata missään yhteydessä. (Tekijänoikeuslaki 1961/404 § 2 ja 3.)

Tekijänoikeus on oikeudenalana kansainvälinen ja sitä suojaavat kansainväliset sopimukset perustuvat samoille periaatteille, jotka ovat vähimmäissuojan sekä kansallisen kohtelun periaatteet. Sopimusvaltioiden tulee lainsäädännöllään täyttää määritelty vähimmäissuojan taso, joka on tehnyt kansallisen kohtelun periaatteen noudattamisen mahdolliseksi. Suomen kuin myös muiden sopimusvaltioiden on annettava ulkomaisille teoksille omassa maassaan sama suoja kuin omien maiden kansalaisilleen. Tätä kutsutaan kansallisen kohtelun periaatteeksi. Nämä periaatteet ovat vaikuttaneet merkittävästi sopimusvaltioiden lainsäädäntöön sekä sen tulkintaan. (Harenko ym. 2016, 9.)

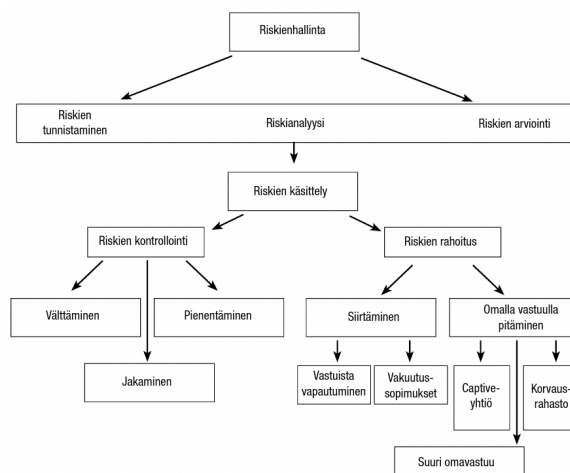
Tekijänoikeus syntyy aina luonnolliselle henkilölle eli ihmiselle. Nämä oikeudet voidaan siirtää toiselle osapuolelle ilman korvausta tai korvauksen kanssa. Yrityksistä puhuttaessa tekijänoikeus syntyy siis aina työsuhteessa olevalle työntekijälle. Yrityksen näkökulmasta onkin siis tärkeää, että on varmistettu sopimusteitse oikeuksien siirtyminen työnantajalle, koska tekijänoikeudet ja niiden hyödyntäminen voivat olla suuressa roolissa yrityksen liiketoiminnassa. Siirto voidaan tehdä joko kokonaan tai osittain, jossa tekijä luopuu esimerkiksi vain taloudellisista oikeuksistaan. Lisensointi on myös yksi tapa siirtää oikeudet toiselle. Lisensointi on tilanne, jossa oikeuden haltija antaa toiselle osapuolelle oikeuden käyttää oikeuksia ajallisesti, alueellisesti tai asiallisesti rajoitettuna. (Harenko ym. 2016, 336–337; Elinkeinoelämän Keskusliitto, Keskuskauppakamari, Suomen Yrittäjät, 4.)

Tutkielman sekä tutkittavan yrityksen kannalta tärkeimmät immateriaalioikeudet liittyvät teollisoikeuksiin. Teollisoikeuksilla on monia erilaisia tärkeitä tehtäviä yritystoiminnassa. Ne antavat mahdollisuuksia vaurastumiseen, brändien rakentamiseen, yleisen teknisen tiedon lisääntymiseen sekä uusien tuotteiden kehittämiseen. Teollisoikeudet ovat myös yritykselle tärkeä osa kilpailukykyä ja sen lähde. (Kivi-Koskinen 1999, 1.)

3. IPR-RISKIT JA NIIDEN HALLINTA

Pentti. J. Laurilan (1981, 29) mukaan ”[r]iskienhallinta on yrityksen henkilöstön, omaisuuden ja toiminnan suunnittelu-, organisointi-, johtamis- ja kontrolloimisprosessi, jonka tarkoituksena on *minimoida* riskitapahtumien vaikutuksen organisaatiolle kokonaistaloudellisesti mahdollisimman edullisesti”. Hyvä riskienhallinta on johtamista, joka tukee yrityksen päämääriä sekä on jatkuvaa toimintaa.

Yksinkertainen riskienhallintaprosessi voidaan jakaa osiin, jotka selventävät miten riskienhallintaprosessit toimivat. Ensimmäisenä on riskin tunnistaminen, jonka tarkoituksena on tunnistaa eri riskitekijöitä. Toisena on riskin arviointi, jossa luokitellaan riskin riskiprofiili eli riskin laajuus ja todennäköisyys. Kolmantena on valinta, miten riskiä hallitaan eli mitkä ovat suojaustoimet riskiä vastaan. Riski voidaan poistaa, pienentää, pitää omalla vastuulla tai siirtää eli vakuuttaa. Viimeisessä osassa on riskienhallinnan seuranta ja monitorointi, jonka tarkoituksena on tarkastella riskitilanteita uudestaan sekä kehittää riskienhallintaprosessia koettujen riskien kautta. (Hopkin 2018, 49; Laurila 1981, 30, 33.)

Kuvio 1. Riskienhallinnan prosessi Heilmannin mukaan. (Suominen, 1994; Juvonen, ym. 2014.)

Yllä olevassa kuviossa on kuvattuna yksinkertaistettu riskienhallintaprosessi, jonka mukaan riskienhallinta lähtee riskien tunnistamisesta ja arvioinnista sekä riskianalyysistä. Tämän jälkeen tulee riskin käsittely, joka jakaantuu riskin kontrollointiin tai riskin

rahoitukseen. Riskin rahoittamisella tarkoitetaan vakuuttamista tai sen pitämistä itsellä eri keinoin.

IPR-riskienhallinta on yksi osatekijä yrityksen koko riskienhallintaa. Sen tarkoituksena on määrätä riskienhallinnan toimintatavat, joiden avulla toteutetaan riskienhallintaa IPR:n osalta. IPR-riskienhallinnassa pätee samat riskienhallintaprosessit kuin muussakin riskienhallinnassa.

3.1 IPR-riskit

Riski tarkoittaa yleiskielessä käytettynä vaaraa tai uhkaa ja siihen liittyy kolme eri tekijää, jotka vaikuttavat siihen, miten riski koetaan. Riskin tekijöitä ovat epävarmuus, odotukset ja laajuus sekä vakavuus. Yleensä riski määritellään sen todennäköisyyden sekä merkittävyyden perusteella seuraavalla määritelmällä ”Riski = Todennäköisyys X Vakavuus”. Todennäköisyys arvioidaan pääsääntöisesti todennäköisyysjakauman perusteella. Se voidaan kuitenkin arvioida tarkkaan vain niille riskeille, jotka ovat yleisesti tunnettuja. Tuntemattomille sekä uusille riskeille tarkkaa todennäköisyyttä ei voida laskea. Uutta teknologiaa käyttöön otettaessa ja sen IPR-riskejä tarkasteltaessa voi todennäköisyyden arvioiminen olla hankalaa. Riskin vakavuuden määrittäminen taas on riippuvainen riskinkantokyvystä. Suuremman yrityksen riskinkantokyky on parempi kuin pienen, johtuen sen suuremmasta vakavaraisuudesta. (Juvonen, Koskensyrjä, M., Kuhanen, L., Ojala, V., Pentti, A., Porvari, P., & Talala, T., 2014, 8–10.)

Riskit voidaan jakaa kahteen eri luokkaan: vahinkoriskeihin sekä liiketoimintariskeihin. Vahinkoriskit ovat vakuutettavissa olevia riskejä ja ne sisältävät vain tappion mahdollisuuden. Liiketoimintariskit sen sijaan sisältävät myös voiton mahdollisuuden. Nämä riskit ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa, sillä vahinkoriskin realisoituessa aiheuttaa se yritykselle usein liiketoimintariskin. Tällöin esimerkiksi myrskyn aiheuttama toiminnan keskeytyminen voi tuottaa yritykselle mainehaittaa taloudellisten menetysten lisäksi. IPR-riskit luokitellaan liiketoimintariskeihin. (Juvonen ym., 2014, 10.)

Yrityksen immateriaalioikeuksiin kohdistuu paljon erilaisia riskejä yrityksen ulkopuolelta. Yrityksen immateriaalioikeuksista ovat yleensä kiinnostuneita kilpailijat,

asiakkaat, alihankkijat sekä muut tärkeät sidosryhmät. He voivat kiinnostua yrityksen immateriaalioikeuksista niin paljon, että ovat valmiita hyökkäämään yritystä vastaan hyötyäkseen oikeuksista. Vaikuttamistapoja voivat olla syytökset patentinloukkauksesta tai yritys mitätöidä kilpailevan yrityksen patentti. Tämä voi olla hyvä tapa horjuttaa yritystä, sillä yrityksen täytyy aina puolustautua. Se miten hyökkäys vaikuttaa yritykseen, riippuu aina yrityksen koosta ja hyökkäyksen laadusta. Yrityksen aggressiivinen IPR-politiikka voi olla hyvä keino välttää tahallisia hyökkäyksiä. (Kivi-Koskinen 1999, 30–31.)

IPR-riskit voivat olla ulkoisia tai sisäisiä, eli ne voivat johtua ulkopuolisesta toiminnasta tai omasta toiminnasta. Ulkoiset riskit johtuvat aina ulkopuolisten toimijoiden toimista. Tällöin esimerkiksi kilpailija loukkaa yrityksen oikeuksia ja näin aiheuttaa maineriskin tai tavaramerkkiloukkauksen yritykselle. Sisäinen riski taas on seurausta omista toimista, ja se voi realisoitua esimerkiksi työntekijän huolimattomasta käyttäjätunnusten hallinnasta. Tuolloin kilpailija voi päästä käsiksi salaiseen tietoon ja myydä sen eteenpäin. (Walker, 2012, 655.)

IPR-riski voi realisoitua myös tilanteessa, jossa yritys esimerkiksi loukkaa toisen yrityksen oikeuksia. Yritys voi loukata kilpailijan patenttia käyttämällä yrityksen patentoimaa tuotetta tai loukata yrityksen tavaramerkkiä. Loukkaus voi tapahtua tahallisesti tai tahattomasti ja se on aina seurausta yrityksen omasta toiminnasta. Globalisaation johdosta loukkausten määrät, muodot ja vaikutukset ovat monipuolistuneet ja moninkertaistuneet. (Kivi-Koskinen 1999, 30–31.)

Maine on yritykselle tärkeä voimavara ja se tuo yritykselle taloudellisia sekä strategisia etuja kilpailijoihin nähden (Kupi, Ilomäki, Talja, Sillanpää & Lönnqvist, 2008, 24). Aon:in suorittaman tutkimuksen mukaan maineen menettäminen on suurin yksittäinen riski, jonka yritys voi kohdata (Murray 2004, 142). Maineriskillä tarkoitetaan tilannetta, jossa yrityksen edustaja, alihankkija tai sidosryhmän jäsen tekee ratkaisun, joka ei vastaa organisaation arvoja. Maineriski voi siis olla seurausta yrityksen sisäisistä tai ulkoisista toimista. (Kupi ym. 2008, 24.) Maineriski voi syntyä monella eri tapaa. Yleensä se on seurausta toisen riskin realisoitumisesta (Havakka, 2018, 87). Väärennetty tuote voi esimerkiksi aiheuttaa yritykselle vakavan mainekriisin sen heikkolaatuisuudella (kehittyvaelintarvike.fi, Reunanen & Starcke, 2020).

Patentinloukkaus on keskeinen riski, joka yhtiön tulee ottaa huomioon omassa toiminnassaan. Patentinloukkaus voi tapahtua välittömänä tai välillisenä loukkauksena. Välittömälle loukkaukselle tunnusomaista on, että keksintöä käytetään ammattimaisesti hyväkseen. Välillisessä loukkauksessa sen sijaan yritetään vaikuttaa tavaran vastaanottajaa ryhtymään toimiin, jotka täyttävät välittömän patentinloukkauksen tunnuspiirteet. (Oesch ym. 2014, 228–230.) Uutena uhkana yrityksille ovat yleistyneet patenttitrollit, joiden strategiana on etsiä patenttioikeuksia, joiden avulla se voi haastaa yrityksiä oikeuteen ja näin vastaanottaa vahingonkorvauksia sekä muita maksuja kuten lisensointimaksuja. Patenttitrollit nähdäänkin uhkana innovaatiotoiminnassa korkean teknologian aloilla. (Fischer & Henkel, 2012, 1519.)

IPR-riskien todennäköisyyksien sekä vakavuuden ennustaminen voi olla haasteellista. Yrityksen maine on hyvin altis riskeille. Riskejä voi olla vaikea ennustaa, sillä niihin vaikuttavat sekä positiivisesti, että negatiivisesti lähes kaikki yrityksen ympärillä tapahtuvat asiat. Alkujaan negatiivisesti yrityksen maineeseen vaikuttanut asia voikin kääntyä positiiviseksi yrityksen oman toiminnan seurauksena. Tuotekehitykseen liittyviä riskejä ja niiden vakavuutta voi olla myös vaikea arvioida. Prosessi on yleensä pitkäkestoinen ja riskitekijänä voi olla vaarana, että kilpailija ehtii lanseeraamaan kehitteillä olevan teknologian ensin, tai teknologiaa ei voida hyödyntää kaupallisessa tarkoituksessa. Haasteita IPR-riskin ennustamiselle aiheuttaa myös se, että yrityksen salaista tietoa, kuten piirustuksia uudesta teknologiasta voidaan käyttää samanaikaisesti moneen eri käyttötarkoitukseen. Tieto riskin realisoitumisesta ja sen vaikutuksista voi näkyä vasta pitkällä tulevaisuudessa. (Kupi ym. 2008, 24–27.)

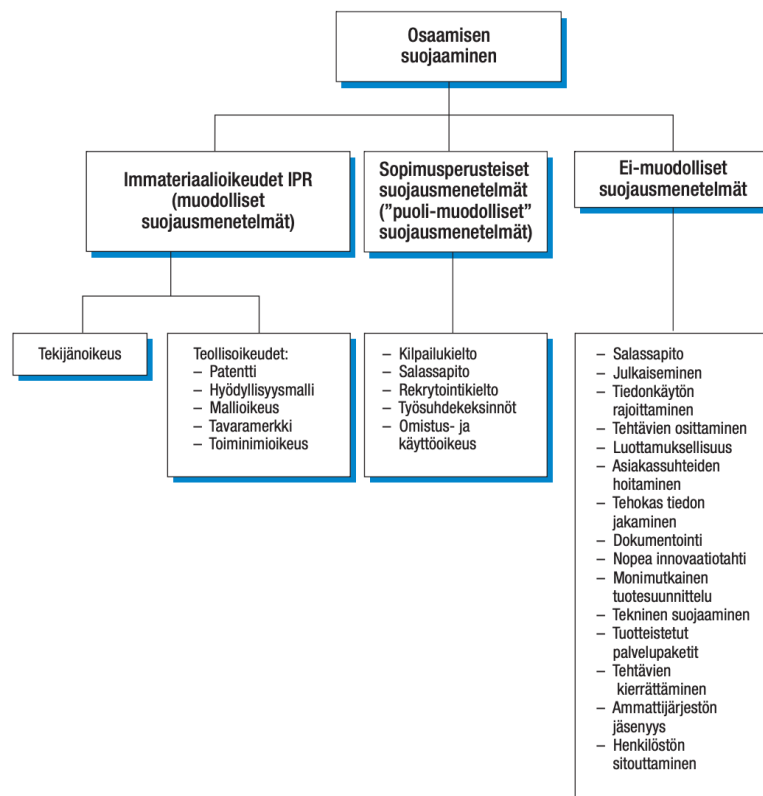
3.2 IPR-riskienhallinta

IPR-oikeuksien tehokas suojaaminen ja hyödyntäminen vaatii taustalleen liiketoimintastrategiaan kytkeytyvän IPR-strategian. Se määrittää kaikelle IPR-toiminnalle suuntaviivat, kuten sen, mitä suojaustapoja käytetään, miten niihin suhtaudutaan ja kenen vastuulla niiden hallinta on. (Päällysaho & Kuusisto, 2006, 13.) IPR-strategiaa laadittaessa tulee ottaa huomioon yrityksen koko ja liiketoimintaympäristö. Strategian laatiminen tähtää määrittämään yrityksen tärkeimmät

immateriaalioikeudet sekä niiden suojaamisen ja puolustamisen. (Innanen & Jäske, 2014, 240–241.)

Yritysten tulisi suhteuttaa immateriaalioikeuksien suojaamiseen käytettävät resurssit niiden tärkeyden perusteella. Keskeisten oikeuksien suojaamiseen tulisi panostaa ja vähemmän tärkeiden oikeuksien suojaamisessa tulisi keskittyä kustannustehokkuuteen. (Innanen & Jäske, 2014, 241.) Kustannustehokkuutta ajatellen ehdottaa Biskop (2015), että yrityksen tulisi miettiä, mitkä riskit suojataan ja mitkä riskit hyväksytään, sillä kaikkien riskien poistaminen ei ole yritykselle taloudellisesti kannattavaa. Riskit, jotka hyväksytään, voidaan esimerkiksi rajata tietyn rahamäärän perusteella. (Nygren. 2002, 226.)

Riskin suojaamismenetelmät voidaan karkeasti jakaa kolmeen eri pääryhmään, joita ovat: Laissa määritellyt suojausmenetelmät eli immateriaalioikeudet, sopimusperusteiset eli puolimuodolliset suojausmenetelmät sekä laissa määrittelemättömät ei-muodolliset suojausmenetelmät. (Päällysaaho & Kuusisto, 2006, 5–6.) Alla kuvattuna suojausmenetelmien keinot.

Kuvio 2. Muodollisuusasteen perusteella ryhmitellyt suojausmenetelmät. (Päällysaho & Kuusisto. 2006, 4.)

Yrityksen tulee olla ajan tasalla omista immateriaalioikeuksistaan, jotta se pystyy tehokkaasti puolustamaan niitä. Tehokkaan puolustamisen mahdollistamiseksi tulisi yrityksen seurata omaa tuotekehitystoimintaansa, dokumentoida sen vaiheet sekä varmistaa sen salassapito. Tuotekehityksen rinnalla tulisi yrityksen miettiä, mitä tuotteita tai niiden osia tulisi suojata ja millä tavoin. Yrityksen hallinnoimista IPR-oikeuksista muodostuu IPR-portfolio. Sitä hoidettaessa tulee yrityksen seurata suojausten ajallista ulottuvuutta sekä oikeuksiin liittyviä sopimuksia. Olisi myös tärkeä määritellä vastuuhenkilöt, joita tiedotetaan mahdollisessa loukkaustilanteessa. (Innanen & Jäske, 2014, 193.)

Oikeuksien puolustaminen sekä valvonta on tärkeässä roolissa mietittäessä IPR-riskienhallintaa. Omien oikeuksien valvonta tapahtuu omatoimisesti, koska kukaan viranomainen ei sitä tee. Tätä varten yrityksessä tulisi olla prosessi ja henkilöt, joiden vastuulla olisi oikeuksien valvonta sekä suojaaminen. Valvonnan avuksi on julkisia rekistereitä sekä maksullisia valvontapalveluita, jotka antavat informaatiota samankaltaisuuksista. (Innanen & Jäske, 2014, 59–60.)

Tuotekehityksen alkuvaiheessa on yrityksen varmistuttava muiden oikeuksista, jotta kehitteillä oleva tuote ei loukkaa muiden oikeuksia. Näin varmistutaan siitä, että tuotekehityksen suuntaa voidaan vielä muuttaa joustavasti, jos mahdollinen loukkaus on havaittu. Yrityksen on myös varmistuttava siitä, että sillä on kaikki tarvittavat oikeudet koko tuotekehitysprosessiin, jotta tuote saadaan kehitettyä varmuudella maaliin saakka. (Innanen & Jäske, 2014, 264.)

Yrityksen IPR-strategiassa tulee olla suunnitelma, miten reagoidaan tilanteeseen, kun yrityksen IPR-oikeutta on loukattu. Ennen reagointia tulee loukkaus ja sen merkitys arvioida huolellisesti, jotta loukkaukseen voidaan reagoida oikein keinoin. Loukkauksen merkitys yritykselle arvioidaan sen laadun ja vaikutuksen perusteella. Loukkauksen laatu arvioidaan sen perusteella mihin oikeuteen loukkaus kohdistuu, mikä loukkaava toimenpide on tehty ja kuka sen on tehnyt. Vaikutus taas arvioidaan sen perusteella, miten se vaikuttaa yritykseen ja sen toimintaan pitkällä sekä lyhyellä tähtäimellä. Vaikutus tulee

arvioida huolellisesti, sillä pieneltä tuntuva vaikutus saattaa olla pitkävaikutteinen ja siten aiheuttaa yrityksen toimintaan huomattavan rasitteen. (Kivi-Koskinen 1999, 31–32.)

Yrityksen analysoitua loukkauksen merkityksen tulee loukkaukseen reagoida. Reagoinnin tehokkuuteen vaikuttaa olennaisesti reagoinnin nopeus, jolloin yrityksen reagointivalmius tulisi olla hyvällä tasolla, esimerkiksi suunnittelemalla valmiit toimenpiteet tietyn tyyppisiin loukkauksiin. Laki tarjoaa kolmea erityyppistä tapaa reagoida loukkaukseen, jotka ovat: kiello-oikeus, loukkaajan suorittama vahingonkorvaus sekä vaatimus rangaistuksesta loukkaajalle. Yritys voi myös vaihtoehtoina lain tarjoamille vaihtoehdoille sallia loukkaamisen korvausta vastaan tai hyväksyä loukkauksen. Loukkaajalle voidaan myöntää käyttöoikeus korvausta vastaan, jolloin on kyseessä lisensointi tai saamalla loukkaajalta oikeuden käyttää jotain heidän oikeuttaan. Tällöin puhutaan ristiinlisensoinnista. (Kivi-Koskinen 1999, 31–32.)

3.3 IPR-vakuutukset

Vakuutus on riskienhallinnan työkalu ja sen tarkoituksena on siirtää riski pois yritykseltä maksua vastaan (Li, 2018). IPR-vakuutuksen tarkoituksena on kattaa vakuutuksenottajalle oikeudenkäyntikulut, jotka liittyvät immateriaalioikeuksien loukkaamiseen tai varkauksiin. IPR-vakuutus kattaa vakuutuksenottajan oikeudenkäyntikulut myös niissä tilanteissa, joissa vakuutuksenottaja on syytettynä immateriaalioikeuksien loukkaamisesta tai varkaudesta. (www.insurancebusinessmag.com, Moorcraft, 2019.)

IPR-vakuutukset voidaan jakaa kolmeen eri osioon, jotka ovat: Puolustus- hyökkäys- ja vastuuvakuutusosa. Puolustusosan tarkoituksena on kattaa oikeudenkäyntikulut, jotka syntyvät oikeuksien puolustamisesta, kun kyseessä on kolmannen osapuolen IPR-oikeuden tahaton loukkaaminen. Hyökkäysosa antaa vakuutetulle turvaa puolustaa omia oikeuksiaan, kun niitä vastaan on hyökätty. Vakuutus korvaa puolustusoikeudenkäyntikulut, kun vakuutetun oikeuksia on loukattu. Vastuuvakuutusosio korvaa toiselle osapuolelle aiheutuneen varallisuusvahingon, kun vakuutettu on tahattomasti loukannut toisen osapuolen IPR-oikeuksia. Voimassaolo on

lähtökohtaisesti rajattu tietyille maantieteelliselle alueelle, mutta tarvittaessa se on laajennettavissa. (Paananen, 2017, 21–22.)

IPR-vakuutuksen hyötynä yritykselle on se, että yrityksellä on valmiudet sekä resurssit reagoida nopeasti IPR-oikeuksien loukkaamiseen. Lisäksi vakuutus voidaan kohdentaa yrityksen tiettyihin oikeuksiin, jolloin haavoittuvimmat oikeudet saavat lisäturvaa. Vakuutus helpottaa etenkin pienen ja aloittelevan yrityksen taloudellista puolta IPR-riskien hallinnassa. IPR-vakuutuksesta voidaan nähdä olevan eniten hyötyä pienelle yritykselle, jolla ei ole resursseja eikä osaamista puolustaa omia oikeuksiaan. Oikeuksien puolustaminen pienissä oikeuksissa maksaa suhteessa pienelle yritykselle enemmän kuin suurten oikeuksien puolustaminen suurelle yritykselle, jolloin IPR-vakuutuksista hyötyvät enemmän pienet kuin suuret yhtiöt. (Fletcher, 2013.)

Suomessa IPR-vakuutuksia tarjoavat suuret yhtiöt kuten IF, OP-Pohjola, Fennia ja Lähitapiola. Suomessa tarjottavat vakuutukset sisältävät pääsääntöisesti vastuuvakuutusosion sekä kattavat oikeudenkäyntikuluja, jotka liittyvät IPR-oikeuksiin. IF on vienyt vakuuttamista pisimmälle lanseeraamalla markkinoille IPR-palvelukokonaisuuden. Sen avulla asiakas saa ammattilaisten apua suojaukseen, strategiaan ja analyysiin, sopimuksiin sekä puolustukseen liittyvissä asioissa. (if.fi, 2022.)

4. VALMETIN IPR-RISKIT JA NIIDEN HALLINTA

Tässä luvussa käsitellään Valmetin IPR-riskejä sekä niiden hallintaa analysoimalla kahta tutkimusta varten suoritettua haastattelua. Haastattelut suoritettiin paikan päällä tutkittavan yrityksen tiloissa. Ensimmäinen haastateltava oli Ari Malkasaari, joka toimii johtajana IPR-alueella. Hän on toiminut IPR:n parissa 25 vuotta ja on koulutukseltaan diplomi-insinööri. Toiseksi haastateltavaksi valikoitui Asko Partti, jonka vastuualueena on koko Valmetin riskienhallinta. Hän on koulutukseltaan kauppatieteiden maisteri ja on toiminut Valmetin riskienhallintajohtajana vuodesta 2014.

Haastattelukysymykset oli jaettu kahteen osaan. Haastatteluiden aluksi käytiin läpi haastateltavien taustatietoja, minkä jälkeen siirryttiin itse tutkimukseen liittyviin kysymyksiin. Taustatietojen tarkoituksena oli varmistaa, että haastateltavat soveltuvat tutkimukseen taustansa perusteella. Tutkimukseen liittyvien kysymysten osalta aloitettiin kysymällä tutkittavan yrityksen riskienhallinnan tavoitteista. Seuraavat kysymykset koskivat riskien tunnistamista, riskeihin reagoimista sekä viitekehyksien ja standardien merkitystä riskienhallinnassa. Tämän jälkeen siirryttiin käsittelemään IPR-riskejä. Kysymyksissä käytiin läpi millaisia IPR-riskejä Valmet kohtaa, kun heidän oikeuksiansa on loukattu tai kun he ovat itse loukanneet muiden oikeuksia. Haastattelua jatkettiin käymällä läpi IPR-riskien vaikutuksia yritykseen sekä tyypillisimpiä keinoja IPR-riskienhallinnassa ja riskienhallinnan seuraamisessa. Lopuksi käsiteltiin IPR-riskien riskienhallinnan sekä koko yrityksen riskienhallinnan yhteyttä toisiinsa. Lisäksi keskusteltiin käytännön tilanteista sekä IPR-riskien mahdollisista kehityssuunnista tulevaisuudessa.

Haastattelut nauhoitettiin puhelimen sanelin-sovelluksella, minkä jälkeen ne litteroitiin. Litterointi suoritettiin haastatteluja seuraavana päivänä, jotta voitiin varmistua litteroinnin asianmukaisesta suorittamisesta. Litterointi suoritettiin peruslitterointina eli täytesanat, toistot, äännähdykset ja keskeneräiset lauseet jätettiin pois. Litteroinnin tavoitteena oli keskittyä haastattelun asiasisältöön.

4.1 Valmet

Valmet.fi mukaan ”*Valmet on maailman johtava teknologian, automaation ja palveluiden toimittaja ja kehittäjä sellu-, paperi- ja energiateollisuudelle. Valmetin visiona on tulla maailman parhaaksi asiakkaidensa palvelussa. 14 000 ammattilaistamme ympäri maailmaa työskentelevät lähellä asiakkaitamme ja ovat sitoutuneita asiakkaidemme menestyksen edistämiseen – joka päivä.*”

Valmetin historia ulottuu aina 1750-luvulle saakka. Valmet on sieltä muotoutunut monien vaiheiden kautta yritykseksi, joka se on tänä päivänä. Vuonna 1946 syntyi Valtion Metallitehtaat, kun useat Suomen valtion omistamista metallitehtaista yhdistyivät. Vuonna 1951 Valtion Metallitehtaista syntyi Valmet Oy. Vuonna 1999 Valmet ja Rauma fuusioituivat, mistä syntyi Metso. Nykyinen Valmet syntyi vuonna 2013, jolloin Metso jakautui Metsoksi ja Valmetiksi. Valmet muodostui Metson Massa, paperi ja voimantuotanto -liiketoiminnoista. Viimeisimmän muotonsa Valmet sai vuonna 2015, kun se osti Metson Prosessiautomaatiojärjestelmät-liiketoiminnan. (Valmet.fi, 2022.)

Valmetin liiketoiminta muodostuu neljästä liiketoimintalinjasta sekä viidestä maantieteellisestä alueesta. Liiketoimintalinjoja ovat: Palvelut, Sellu ja energia, Paperit ja Automaatio. Valmetin maantieteelliset alueet ovat: Pohjois-Amerikka, Etelä-Amerikka, EMEA (Eurooppa, Lähi-itä sekä Afrikka), Kiina sekä Aasian ja Tyynenmeren alue. Alueet ovat siten itsenäisiä, että niiden vastuulla on myynti, asiakkaiden tarpeiden täyttävien palveluiden tarjoaminen sekä omien alueidensa projektitoimitusten tukeminen. (Valmet.fi, 2022.)

Valmet työllistää 14 000 henkilöä yli 30 maassa ja sen liikevaihto oli vuonna 2020 noin 3,7 miljardia euroa. Vuonna 2020 Valmetin tilauskanta oli yli 3,2 miljardia euroa ja saadut tilaukset ylittivät 3,6 miljardia euroa. Valmet on markkinajohtaja ja sillä on vahva markkina-asema kaikissa liiketoiminnoissaan, joissa se toimii. (Valmet.fi, 2022.)

4.2 IPR-riskit ja riskienhallinta

Haastateltavat näkivät Valmetin riskienhallinnan tavoitteina olevan tukea strategisten ja liiketoiminnallisten tavoitteiden saavuttamista, toiminnan jatkumisen turvaamisen sekä oikeanaikaisen informaation tuottamisen johdon päätöksenteon tueksi. Malkasaari totesi, että etenkin IPR:n puolella tavoitteena on liiketoiminnan jatkuminen. Lisäksi Partti mainitsi, että aineettomien oikeuksien suojauksella rakennetaan kilpailuetua kilpailijoihin nähden. Valmet pyrkii toiminnassaan siihen, ettei ilmene asioita, jotka voisivat estää tuotteen myymistä tai sen toimittamista asiakkaalle. Toisaalta toiminnalla pyritään myös siihen, ettei asiakkaalle koidu riskejä Valmetin toimittamasta tuotteesta niin, ettei asiakas voisi käyttää laitetta. Partti lisäsi, että toiminnan jatkuvuuden takaamiseksi Valmet pyrkii tunnistamaan sisäisiä ja ulkoisia tekijöitä, jotka voisivat aiheuttaa toimintaan häiriön. Partti kuvaili riskienhallinnan päätavoitetta näin:

”Tärkein tavoite on siinä, että me tuotetaan johdolle oikea-aikaista informaatiota päätöksenteon tueksi. Sitä voidaan pitää yhtenä päätavoitteena. Oli se sitten tilanteesta riippuen mitä tahansa se informaatio mitä organisaatio ja johto kaipaa. Riskienhallinta pyrkii tukemaan, että organisaation saavuttaa sille asetetut strategiset ja muut operatiiviset tavoitteet”. (Asko Partti)

Lisäksi Partti kertoi riskienhallinnan olevan osa hyvää hallinto- ja johtamistapaa eli että Valmet on compliant lakien, säädösten sekä normien kanssa omassa toimintaympäristössään. Hän myös pitää itse henkilöstölle koulutuksia ja pyrkii näin viemään riskienhallintaa syvemmälle henkilöstöön, jotta he oppisivat tunnistamaan riskejä omassa toimintaympäristössään.

Malkasaari kertoi Valmetin riskien tunnistamisen perustuvan kilpailijaseurantaan. Valmet seuraa julkisia tietokantoja hyväksikäyttäen mitä kilpailijat patentoivat ja mitä patenteja on myönnetty. Julkisia tietokantoja hyödyntäen seurataan myös sitä, millaisia tuotemerkkejä muut toimijat rekisteröivät. Näiden avulla pystytään reagoimaan väärinkäyttöksiin sekä saadaan informaatiota tuotekehityksen tueksi. Tuotekehitysprosessin aikana Valmet pyrkii kilpailijoita seuraamalla tunnistamaan riskejä ja vaikuttamaan omaan toimintaansa niin, ettei siitä koidu riskejä. Tämä

varmistetaan dokumentoiduin prosessein sekä siten, että tuotteet, jotka lanseerataan tulevat tuotekehityksen tuloksena. Tuotekehityksessä käytetään myös portteja, jotka tuotteen pitää läpäistä. IPR on yksi näistä porteista.

Tunnistamisen helpottamiseksi Valmet on jakanut riskin siten, että jokaisella liiketoiminta-alueella on oma IPR-vastaavansa, kertoo Malkasaari. IPR-vastaava vastaa siitä, mitä kullakin liiketoiminta-alueella patentoidaan sekä siitä, ettei loukata muiden oikeuksia. IPR-vastaavan tehtävänä on myös käynnistää toimenpiteet loukkausta vastaan silloin, kun omia oikeuksia on loukattu. Malkasaaren mukaan Valmet on pyrkinyt siihen, että organisaatio on mukana sillä tasolla, että henkilö, joka vastaa tuotteesta tietää mitä patenteja kyseisellä alueella patentoidaan. Näin estetään tehokkaasti ehdoin tahdoin loukkaamiset, jatkaa Malkasaari.

Haastatteluissa ilmeni myös muita tapoja tunnistaa riskejä. Partti kertoi yhtenä tapana olevan brainstormingit ja workshopit. Niissä keskustellaan mahdollisista riskeistä ja niiden seurauksista. Myös historia otetaan huomioon siten, että käydään läpi millaisia IPR-riskejä, on ennen ollut. Myös Malkasaari kertoo historian olevan apuna tuotekehityksessä. Historian perusteella voidaan tietää, onko kilpailijoilla haitallisia patenteja. Malkasaaren mukaan yritysostoihin liittyy piileviä riskejä, joita ei voida aina tunnistaa. Hän kertoo yritysostoihin liittyvistä piilevistä riskeistä näin:

”Sitähän me ei voida tietää siinä vaiheessa, kun se yritys ostetaan, muuta kuin sen perusteella, että mitä ne joutuvat kertomaan ostajalle. Siellä voi olla semmoisia piileviä riskejä takana mitkä tule näkyviin. Piilevillä riskillä mä tarkoitan sitä, että siellä on kehitetty joku tuote, joka saattaa loukata kolmannen osapuolen patenteja”. (Ari Malkasaari)

Haastatteluissa nousi esille eri toimintatapoja, joilla varaudutaan riskeihin ja pyritään minimoimaan niiden vaikutuksia. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että riskeihin pitää pystyä varautumaan ja miettiä sitä, minkälaisia todennäköisimmät riskit ovat. Partti kuvaa näin:

”Meidän pitää pystyä varautumaan ja ajattelemaan etukäteen mitkä ovat potentiaalisia riskejä ja erityisesti mitkä ovat todennäköisimpiä riskejä meidän toimintaympäristössämme. Meidän pitää suunnitella ja rakentaa

toimintaamme ja järjestelmiämme niin, että riskit eivät pystyisi toteutumaan tai mikäli riski jostain syystä toteutuisikin, meillä on varasuunnitelma ja vastatoimenpiteet etukäteen harkittuna. Mielestäni se on se vaikutus, että organisaatiolla pitää olla suunnitelma ja sitten toteutat sen suunnitelman, jolla suojaat yhtiön omaisuutta. Sehän lähtee esimerkiksi ihan siitä, että missä niitä piirustuksia säilytetään ja kenellä on pääsy niihin piirustuksiin. Onko ne digitaalisessa muodossa tai paperilla ja kuka pääsee ylipäänsä sinne rakennukseen tai niihin tiloihin”. (Asko Partti)

Malkasaari on samaa mieltä siitä, että ongelmat tulee pyrkiä ratkaisemaan ennen kuin ne realisoituvat. Malkasaari kuvailee näin:

”Pyritään ratkomaan ongelmat jo etukäteen, että jos me havaitaan, että nyt kilpailija on tuohon saamassa patenttia niin joko yritetään kaataa se patentti keinolla millä hyvänsä. Jos nähdään ettei sitä ole mahdollista kaataa niin sitten joudutaan, neuvottelee heidän kanssaan, tehdäänkö jotakin vaihtokauppaa, että meillä on muuten tällainen patentti ja teillä tollainen, että vaihdetaanko ristiin tai, että tehdäänkö lisenssisopimus siitä”. (Ari Malkasaari)

Haastateltavat nostivat esille myös riskeihin varautumisen liittyen alihankkijoihin. Malkasaaren mukaan toiminnassa pyritään siihen, ettei tiettyjen kriittisten osien valmistusta kohdisteta alihankkijoille. Sen sijaan osat pyritään mahdollisuuksien mukaan valmistamaan itse, sillä alihankkijasta voi tulla kilpailija sopimusten päätyttyä. Partti on samaa mieltä ja mainitsee, että jos alihankintaa käytetään, niin mahdollisuuksien mukaan prosessi jaetaan useammalle kuin yhdelle alihankkijalle. Prosessi voidaan jakaa siten, että A tekee yhtä osaa, B tekee yhtä osaa ja C laittaa ne kokoon.

Haastatteluissa nousi esille tapoja, miten toimitaan, kun riski on realisoitunut. Kun Valmetin oikeuksia on loukattu, nousi keskeisimmäksi keinoksi juridiset keinot. Puolustaminen voi tapahtua oikeusteitse tai ottamalla yhteys vastapuoleen ja pyytämään heitä lopettamaan loukkaava toiminta. Tilanteessa, jossa Valmet huomaa loukkaavansa muiden oikeuksia tuotekehitysvaiheessa, lähtee kaikki tilanteen analysoinnista. Tuolloin tarkastellaan, onko patentti jo myönnetty vai vasta hakemusvaiheessa. Malkasaari kuvailee tilannetta:

”Jos se on myönnetty patenti, niin sitten me tiedetään mikä se patenttisuojan piiri on eli mitä se estää meitä tekemästä. Jos se on patenttihakemus, niin sitten me joudumme miettimään, että meneeköhän se läpi siinä muodossa vai joutuuko ne rajoittamaan sitä. Lähdetään sitten katsomaan, että mikä on tavallaan semmoinen tekniikka mitä saadaan varmasti tehdä ja mikä on se mitä ei saada tehdä.” (Ari Malkasaari)

Jos Valmetin kehittämä tuote menee muiden patenttien alueelle, on vaihtoehtoina lisenssi, patentin kiertäminen tai patentin ostaminen. Jos loukkaus on jo tapahtunut, Valmet joutuu maksamaan loukkauksesta sekä lopettamaan tuotteen myynnin.

Liiketoimintaan liittyviä riskejä nousi ylös haastattelun aikana. Malkasaari nosti esille taloudelliset ja brändiin kohdistuvat vaikutukset, jotka liittyvät vahvasti IPR-riskeihin. IPR-riskin realisoituessa vaikutus kohdistuu usein brändiin tai on taloudellinen. Hän jatkoi, että se voi tapahtua esimerkiksi loukkaamalla muiden oikeuksia, jolloin Valmet joutuu lopettamaan tuotteen myynnin tai ostamaan lisenssin. Se voi myös tapahtua niin, että joku loukkaa omaa tavaramerkkiä, jolloin vaikutus kohdistuu brändiin. Partti oli samaa mieltä ja puhui riskistä näin:

”Mä sanoisin just näin, että se ultimatum riskihän on tavallaan siinä, että joku mahdollisesti väärinkäyttää meidän IPR-omaisuuttamme. Tästä voi olla vaikutuksena sitten se, että meille aiheutuu tästä tulonmenetystä. Oli se väärinkäyttö sitten, että meidän asiakkaamme tai kilpailija saa IPR:n käyttöön vastikkeetta niin aina siinä aiheutuu jonkinlainen taloudellinen menetys tai mahdollisesti myös maineen menetys”. (Asko Partti)

Haastateltavat kertoivat myös näkemyksiään riskeihin liittyen tulevaisuuteen. Partti nosti esille digitaalisuuden ja sen mukanaan tuomat haasteet. Tiedon ollessa digitaalisessa muodossa pilvessä tai serverillä, on riskinä se, että sinne voidaan tunkeutua. Toisaalta myös tilanne, jossa paperit ovat arkistossa, sisältää omat riskinsä. Partti jatkoi:

”Semmoinen puolivitsi tässä, että jos sä oot kattonut James Bond elokuvia niin ne kaikki keinot mitä siellä on käytetty niin niitä käytetään edelleen, siis tämmöisiä kuinka vakoillaan. Olen keskustellut mm. eri viranomaisten kanssa ja näissä

yhteyksissä on tullut ilmi, että kaikki nämä perinteiset vakoilukeinot ovat edelleen käytössä”. (Asko Partti)

Malkasaari näkee, etteivät riskit tule tulevaisuudessa merkittävästi kasvamaan eivätkä vähenemään. Liiketoimintaa laajennettaessa uudelle osa-alueelle voivat riskit kasvaa, mutta samalla tunnetun liiketoiminta-alueen riskit laskevat etenkin siellä, missä ei myydä viimeisimmällä innovaatiolla. Teknologisen kehityksen myötä tulleita haasteita hän näkee. Jos Valmet alkaa käyttämään tuotteissaan teknologiaa, joka on lyönyt läpi toisella osa-alueella, voi siitä tulla omat haasteensa. Hän käyttää esimerkkinä autonvalmistajien haasteita Nokian kommunikaatiopatenttien kanssa. Hänen mukaansa se ei estä tuotteen myyntiä, mutta koska joudutaan hankkimaan lisenssi, voi tuotteesta kadota kate. Lopuksi Malkasaari viittaa vielä teknologian muuntautumisenopeuteen:

”Tää on vähän, kun patenttisalkun arvo, että se on mun mielestä vähän, kun osakkeen arvo tuolla pörsseissä. Jonakin päivänä voi olla kymmenen euroa toisena päivänä viisi euroa ja seuraavana päivänä viisitoista euroa. Se riippuu siitä, että mitä asiakkaat haluavat ja mitä kilpailijat tekevät, että siihen ei voi ennustaa.” (Ari Malkasaari)

4.3 Erityispiirteet

Haastatteluissa nousi esille erityispiirteitä, joita IPR-riskienhallintaan liittyy. Yksi näistä teemoista oli kansainvälisyys. Malkasaari nosti esille, että suomalaisen työkuulttuuriin kuuluu vahvasti se, että töissä tehdyt asiat jäävät työpaikalle. Kiinassa taas ajatellaan herkästi työpaikalta saatavan tiedon kuuluvan kaikille. Tämän johdosta Valmet joutuu hyvin tarkasti miettimään mihin tietoon tietyt henkilöt pääsevät käsiksi, sekä miten tietoa kontrolloidaan, hän jatkaa. Partti on samaa mieltä, ja puhuu myös rikollisesta toiminnasta, joka korostuu etenkin toimittaessa Suomen rajojen ulkopuolella. Hän antoi esimerkin sattuneesta tapauksesta, joka ei ole käynyt Valmetille:

”Esimerkkinä käy hyvin tapaus, joka ei liity Valmetin tuotteisiin, mutta missä eräs asiakas palautti epäkuuntoisen tuotteen OEM-valmistajalle takuuajan puitteissa vaatiessa uutta tuotetta. Valmistajan tutkiessa asiaa, he huomasivat, että tuote ei ollutkaan heidän valmistamansa vaan kyseessä oli

tarkka kopio alkuperäisestä tuotteesta. Tuotteessa oli kaikki OEM-valmistajan brändi- ja tuotenimikilvet, mutta se oli piraattivalmistajan tekemä. OEM-valmistajalla oli tietysti helppo asia vastata, että meidän tuotevastuutakuumme eivät kata piraattituotteita. Asia näytti selkeältä, mutta tähän asiakas sitten vastasi uudella vaateella perustellen sitä, että alkuperäiset piirustukset kuuluvat teille, joten te olette vastuussa tuotteesta. Vaikka juridisesti OEM-valmistaja ei ole piraattituotteista vastuussa, asettaa se heidät joissain tapauksissa kiusalliseen tilanteeseen (Asko Partti)

Kansainvälisyyteen ja rikolliseen toimintaan viitaten Malkasaari lisää näin:

”Siinä mielessä se kansainvälisyys aiheuttaa, kun oli siitä kulttuurieroista mainintaa, että kyllähän Aasian maissa se kopiointi kulttuuri on äidinmaidossa. Jos joku on tehnyt jollakin hyvällä tavalla niin, miksei sitä kopioitaisi. Ei ne välttämättä ymmärrä, että joku muu on siihen satsannut rahaa ja patentoinut sen ja halunnut sitä kautta estää, ettei muut saa silleen tehdä. Se on ehkä se mikä pitää huomioida siinä toimintatavassa.” (Ari Malkasaari)

Kansainvälisyys tulee ottaa huomioon IPR-oikeuksia suojatessa, kertoo Malkasaari. Valmetin tulee seurata patenteja kansainvälisesti: esimerkiksi myytäessä Japaniin, tulee heidän varmistaa, ettei myytävä tuote loukkaa kenenkään patenteja Japanissa. Hän mainitsee tässä toimintatapana sen, että heillä on jokaisessa kohdemaassa kontaktiyritys. Kyseinen kontaktiyritys tekee kohdemaassa käytännön toimenpiteet ja varmistaa oikeanlaisen suojauksen.

Malkasaari kertoo omien oikeuksien suojaukseen liittyvästä erityispiirteestä, joka tulee ottaa huomioon lähdettäessä puolustamaan omia oikeuksia. Mahdollista on se, että oikeuden päätöksellä Valmet menettää patentin. Tällöin siihen katoaa yksinoikeus ja muutkin saavat tehdä sitä. Omien oikeuksien suojaamiseen löytyy muitakin keinoja Malkasaaren mukaan:

”Tietysti joskus on ihan tämmöisiä taktisia, että et kaikki on periaatteessa patentoitavissa, jos ne eivät ole julkista tietoa. Silloin julkaistaan jotakin eli tehdään se keksintö julkiseksi niin, että meillä ei ole siihen oikeutta, mutta

eipä kukaan muukaan saa sitä patentoitua. Se on yksi tapa varmistaa se oma toimintavapaus.” (Ari Malkasaari)

Oman toimintavapauden säilyttämistä koskien Malkasaari antaa toisenkin esimerkin, joka liittyy yrityksen johtavaan asemaan:

”Jos sä johdat sitä teknologista kehitystä, niin tavallaan sä viet sitä maailmaa eteenpäin ja sitä kautta oletusarvo on, että sinä patentoit sinne ne uudet ratkaisut. Sitä kautta vähennetään sitä riskiä, että me ei saataisikaan joskus myydä sitä tuotetta.” (Ari Malkasaari)

Vastuuriskit voidaan nähdä erityispiirteenä IPR-riskeistä puhuttaessa. Malkasaari kertoo Valmetin ottavan huomioon omissa riskienhallinnan tavoitteissaan sen, ettei asiakkaalle tai kolmannelle osapuolelle koidu riskejä Valmetin toimittamasta tuotteesta. Partti jatkaa kertomalla, että Valmet pyrkii tunnistamaan etukäteen riskit ja onnettomuuksien mahdollisuudet, jotta prosessit sekä työympäristö voidaan muokata sellaiseksi, ettei onnettomuuksia pääse tapahtumaan. Näin pyritään varmistamaan, ettei vastuuriskejä pääse syntymään.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen

Tutkielman ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli ”miten Valmet hallitsee IPR-riskejä?”. Tutkielma vastasi tähän käymällä läpi teoriaosuudessa tärkeimpiä IPR-oikeuksia sekä IPR-riskienhallintaa. Tämän pohjustuksen avulla vastattiin empiriassa tutkimuskysymykseen käsittelemällä Valmetin IPR-riskienhallintaa. Tutkimuksesta käy ilmi, että Valmetin riskienhallintamenetelmät ja teoriasta ilmenneet riskienhallintakeinot ovat pitkälti samoja. Voidaan esimerkiksi huomioda, että Valmet hallitsee riskejään tietyn ennalta määrätyn suunnitelman mukaan ja heillä on määrätty vastuuhenkilöt. Lisäksi Valmet käyttää tuotekehitysvaiheessa dokumentoituja prosesseja, joiden avulla pyritään estämään se, ettei riskiä pääse syntymään. Valmet myös seuraa aktiivisesti muiden oikeuksia, jotta voidaan välttyä sekä oman että toisen osapuolen loukkauksilta. Tutkimuksesta ilmenee yhtäläisyydet Valmetin käytännön toimissa ja teoriassa, kun on kyse omien oikeuksien suojaamisesta. Myös nyt ja tulevaisuudessa esiintyviä riskejä nousee tutkielmasta esille. Tutkimuksesta käy ilmi, että Valmet hallitsee riskejä samankaltaisin menetelmin kuin mitä riskienhallinnan teoriassa on esitetty.

Tutkielman toisena tutkimuskysymyksenä oli ”millaisia erityispiirteitä IPR-riskienhallintaan liittyy?”. Tutkimuskysymystä pohjustettiin IPR-riskienhallinnan teorialla ja siihen vastattiin empiriaosuudessa käymällä läpi riskienhallinnallisia erityispiirteitä IPR:n parissa. Keskeisenä teemana esiin nousi kansainvälisyys ja sen mukanaan tuomat erityispiirteet, jotka tulee ottaa huomioon kansainvälisessä toiminnassa. Erityisesti kulttuureihin liittyvät erot ja niiden vaatimat riskienhallinnalliset elementit nousivat esiin. Esimerkiksi Kiinan kopiointikulttuuri tulee ottaa huomioon. IPR-oikeuksien ollessa kansallisia oikeuksia tulee Valmetin olla tarkka siitä, miten omien oikeuksien suojaus sekä muiden oikeuksien valvonta on järjestetty niissä maissa, joissa Valmet toimii. Tämän avulla Valmet varmistuu riittävästä suojauksesta sekä valvonnasta jokaisella maantieteellisellä alueella, jolla se toimii. Omien oikeuksien suojaukseen liittyy toiminnassa huomioitavia erityispiirteitä, kuten mahdolliset Valmetin näkökulmasta negatiiviset oikeuden päätökset. Myös yrityksen vastuuriskit nousivat

yhtenä erityispiirteenä esille. Vastuuriskit täytyy huomioida tarkasti, jotta voidaan minimoida niiden mahdolliset vaikutukset yritykseen ja brändiin. Tutkimuksesta voidaan päätellä, että IPR-riskienhallintaan liittyy erityispiirteitä.

5.2 Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksessa käsiteltävä aihe on haasteellinen ja vähän tutkittu aihealue. IPR:stä on tehty tutkimuksia, mutta tutkimuksia, jotka keskittyvät IPR-riskeihin ja riskienhallintaan ei juurikaan ole tehty. Tutkimusaihe on kuitenkin ajankohtainen, sillä IPR-oikeudet ovat kasvava kilpailutekijä yrityksissä ja siten tutkimuksen voidaan katsoa olevan relevantti.

Tutkimukselle aiheutti haasteita tutkittavan ilmiön laajuus. IPR-oikeuksien ollessa hyvin laaja käsite, ei tutkimuksessa voitu käsitellä riittävällä laajuudella kaikkia tutkittavaan ilmiöön sisältyviä IPR-oikeuksia. Muiden oikeuksien käsitteleminen tutkimuksessa olisi voinut tuoda tutkimukseen lisää syvyyttä ja siten vahvistaa tutkimuksen pohjaa. Tutkimusta voidaan kuitenkin pitää onnistuneena, koska se vastaa kattavasti tutkimuskysymyksiin.

Tutkimus toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena, jossa teoria kerättiin kirjallisuudesta ja empiria kerättiin kahdella puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Tärkeäksi empirian keräämisessä nousi haastateltavien asiantuntijuus sekä riittävä osaaminen aiheen parista tutkittavassa yrityksessä. Empirian onnistuneen keräämisen kannalta oli tärkeää löytää yrityksen sisältä saman alan asiantuntijoita, jotka tarkastelevat tutkittavaa aihetta eri näkökulmista. Tässä onnistuttiin hyvin, kiitos Arin ja Askon. Kaksi haastateltavaa oli sopiva määrä haastateltavia heidän osaamisensa ja taustansa huomioon ottaen. Kolmas haastateltava esimerkiksi lakiosastolta olisi voinut tuoda tutkimukseen lisää syvyyttä, mutta se jätettiin tässä tutkimuksessa rajauksen vuoksi pois.

5.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Jatkotutkimuskohteita tutkimuksen pohjalta löytyy useita. Mielenkiintoisia tutkimuksia voisivat olla sellaiset, joissa syvennytään yhteen IPR-oikeuksien alaan, kuten patenttioikeuteen. Tämä mahdollistaisi tarkan tutkimuksen patenttioikeudesta ja sen

erityispiirteistä riskienhallinnan kannalta. Lisäksi teknologinen kehitys ja sen tuomat muutokset IPR-riskeihin ja riskienhallintaan voisivat olla mielenkiintoisia jatkotutkimuskohteita. Tätä voisi tarkastella esimerkiksi alustatalouden kautta. Mielenkiintoinen tutkimuskohde voisi olla esimerkiksi startup-yritys. Jatkotutkimuskohteena voisivat vaihtoehtoisesti olla myös yrityksen kaikki aineettomat pääomat, kuten henkilöstön inhimillinen pääoma ja suhdepääoma. Tutkimus olisi mielenkiintoinen, sillä näiden pääomien suojaamiseen ei ole laissa määriteltyjä suojauskeinoja.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuuslähteet

Aalto-Setälä, Sundman, C., Tuominen, M., & Uhlbäck, A. (2016). *IPR käytännönläheisesti*. Helsingin seudun kauppakamari.

Baregheh, A., Rowley, J., & Samsbrook, S. (2009). *Towards a multidisciplinary definition of innovation*. Management decision.

Biskop Maarit. (2015). *Preventiivinen juridiikka ohjelmistoyrityksessä – IPR:n suojaus*. Pro gradu -tutkielma. Vaasan Yliopisto.

Elinkeinoelämän Keskusliitto, Keskuskauppakamari, Suomen Yrittäjät: *Yrityksen tekijänoikeusopas – käytännön tietoa oikeuksien suojaamisesta*.

Eriksson, P. & Koistinen, K. (2014) *Monenlainen tapaustutkimus* Helsinki: Kuluttajatutkimus.

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Fischer, & Henkel, J. (2012). *Patent trolls on markets for technology – An empirical analysis of NPEs' patent acquisitions*. Research Policy, 41(9), 1519–1533. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2012.05.002>

Fletcher. (2013). *Managing risk with IP insurance*. The IP Litigator, 19(6), 1–.

Haarmann, P.-L. & Mansala, M.-L. (2012) *Immateriaalioikeuden perusteet*. Helsinki: Talentum.

Haarmann, P.-L. (2014) *Immateriaalioikeus*. Helsinki: Talentum. (Verkkokirja)

Harenko, Niiranen, V. & Tarkela, P. (2016). *Tekijänoikeus*. Talentum Pro. (Verkkokirja)

Havakka, Kulmala, J., Koskinen, L., & Ahteensivu, A. (2018). *Riskienhallinnan ajankohtaisia teemoja*. Tampere University Press.

Hopkin. (2018). *Fundamentals of risk management: understanding, evaluating and implementing effective risk management*. Kogan Page.

Innanen, & Jäske, J. (2014). *Brändin suoja*. Edita Publishing.

Juvonen, Koskensyrjä, M., Kuhanen, L., Ojala, V., Pentti, A., Porvari, P., & Talala, T. (2014). *Yrityksen riskienhallinta*. Finanssi ja vakuutuskustannus FINVA.

Kivi-Koskinen. (1999). *Teollisoikeudet pienen ja keskisuuren yrityksen kilpailukeinona*. Tekes.

Kupi, E., Ilomäki, S-K., Talja, H., Sillanpää, V., & Lönnqvist, A. (2008). *Aineettoman pääoman riskienhallinta, Riskit ja riskienhallinnan käytännöt yrityksissä*. (VTT Working Papers 104). VTT. <http://www.vtt.fi/publications/index.jsp>

Kuusela, H. & Ollikainen, R. (2005) *Riskit ja riskienhallinta*. Tampere: Tampere University Press.

Laurila. (1981). *Riskienhallinta*. Vakuutusalan kustannus.

Li. (2018). *Research and Enlightenment of Intellectual Property Insurance*. Open Journal of Social Sciences, 6(11), 15–27. <https://doi.org/10.4236/jss.2018.611002>

Luoma & Huuskonen. (2008). *IPR tehokkaaseen käyttöön! : aineksia teollis- ja tekijänoikeuksien strategiaan*. Työ- ja elinkeinoministeriö.

McDonald. (2017). *Risk Management*. New York.

May, C, & Sell, SK (eds) 2005, *Intellectual Property Rights: A Critical History*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, CO. Otettu sivustolta: ProQuest Ebook Central. [15.11.2021]. **(Nettikirja)**

Murray. (2004). *Reputation - Managing the single greatest risk facing business today*. Journal of Communication Management (London, England), 8(2), 142–149. <https://doi.org/10.1108/13632540410807619>

Nygren, P. (2002). Sitoumusten kartoittaminen - välttämätön osa riskienhallintaa. Teoksessa S. Pohjonen (toim), *Ennakoiva sopiminen; Liiketoimien suunnittelu, totuttaminen ja riskien hallinta*. Helsinki: WSOY Lakitieto.

Oesch, R. et al. (2014) *Patenttioikeus*. Helsinki: Talentum.

Paananen Harri. (2017). *IPR-vakuutukset suomalaisten PK-yritysten immateriaalioikeuksien puolustamisessa*. Diplomityö. Lappeenrannan Teknillinen Yliopisto.

Patentti- ja rekisterihallitus. 2018. Patenttiopas

Pihlajarinne, Pokela, E., & Ruuhonen, K. (2010). *Tavaramerkki ja toiminimi: immateriaalioikeudellisia erityiskysymyksiä*. CC lakimiesliiton kustannus.

Päällyssaho, S. & Kuusisto, J. (2006). *Osaamisen suojaaminen palveluja kehittävässä yrityksissä*. Tekes.

Salmi, Häkkänen, Oesch, Tommila (2008). *Tavaramerkki*. Talentum Media.

Suominen, A. (1994) *Yrityksen riskienhallintakäyttäytyminen ja vakuutuspolitiikka liikkeenjohdon toiminnan osana*. Åbo Akademis Tryckeri.

Tomlinson, S., Zorlu, P. & Langley, C. 2008. *Innovation and Technology Transfer*. [verkkojulkaisu]. Päivitetty: marraskuu 2008, [viitattu: 16.11.2021]. E3G/Chatham House.

Tuomi, & Sarajarvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.

Viitala, & Jylhä, E. (2013). *Liiketoimintaosaaminen: menestyvän yritystoiminnan perusta*. Edita.

Walker. (2012). *Intellectual property Risk management aspects*. Keeping Good Companies, 64(11), 655–661.

Verkkolähteet

<https://kauppakamari.fi/vaikuttaminen/innovaatiopolitiikka-ipr-ja-digitalisaatio/aineettomat-oikeudet/ipr-strategia/> (Katsottu 12.01.2022)

<https://www.insurancebusinessmag.com/asia/guides/intellectual-property-insurance--an-introductory-guide-177405.aspx> (Bethan Moorcraft, 2019)

<https://kehittyvaelintarvike.fi/artikkelit/teemajutut/hygienia-laadunhallinta-tuoteturvallisuus/voiko-pakkaussineteilla-estaa-tuotteiden-vaarinkaytto/> (Reunanen, M-R. & Starcke, A-V. (2020)

<https://www.if.fi/yritysassiakkaat/vakuutukset/vastuuvakuutukset/ipr-vakuutus/ipr-palvelu> (Katsottu 12.01.2022)

<https://www.valmet.com/fi/> (Katsottu 5.1.2022)

Laki

Patenttilaki 1967/550. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1967/19670550>

Tavaramerkkilaki 2019/544. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190544>

Tekijänoikeuslaki 1961/404. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>

Tekijänoikeusneuvosto, 1999:4.

LIITTEET

Haastattelukysymykset

Tausta:

1. Asema yrityksessä?
2. Mitkä ovat keskeisimmät tehtävät ja tehtäväympäristö tämänhetkisessä työssä?
3. Kokemus riskienhallinnasta ja kokonaisvaltaisesta riskienhallinnasta (CosoERM/ISO31000)?
4. Koulutus? (oikeustiede/Juristi, tekninen/insinööri, kauppatieteet/ekonomi tai joku muu?)

Tutkimukseen liittyvät:

3. Mitkä ovat Valmetin riskienhallinnan tavoitteet?
4. Miten pyritte tunnistamaan IPR riskejä?
 - 4.1. Kun IPR riski tunnistettu miten reagoidaan?
 - 4.2. Mikä merkitys riskienhallinnan viitekehyksillä ja standardeilla on Valmetin riskienhallinnassa?
 - 4.2.1. Entä IPR riskienhallinnassa?
5. Millaisia IPR riskejä kohtaatte?
 - 5.1. Kun Valmet on loukannut oikeuksia?
 - 5.2. Kun Valmetin oikeuksia on loukattu?
6. Minkälaisia vaikutuksia IPR riskeillä on teidän yrityksenne ja sen liiketoimintaan?
7. Mitkä keinot painottuvat IPR riskien hallinnassa?
8. Miten seuraatte IPR riskienhallintaa?
 - 8.1. Kuka vastaa IPR riskienhallinnasta?
9. Miten IPR riskien hallinta linkittyy koko riskienhallintastrategiaan?
10. Miten arvioitte Valmetin IPR riskien kehittyvän tulevaisuudessa?
11. Vaikuttaako yrityksen kansainvälisyys IPR riskien hallintaan? Jos kyllä, niin miten?
12. Minkälaisia käytännön tilanteita IPR-riskit ovat aiheuttaneet? Kuinka riskienhallinta on näissä tilanteissa toiminut?